

УДК 339.942

В. С. Реутов,

доктор економічних наук, доцент, директор, Кримський економічний інститут ДВНЗ «КНЕУ ім. Вадима Гетьмана»

ГЛОБАЛЬНА РЕГІОНАЛІЗАЦІЯ ЯК СУЧАСНИЙ ВЕКТОР РОЗВИТКУ ГЛОБАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

У статті досліджено теоретичні підходи щодо розуміння нового етапу у розвитку глобалізаційних процесів у світі – глобальної регіоналізації. Наведені передумови виникнення цього процесу та взаємозалежність і взаємозв'язок між глобалізацією та регіоналізацією.

Ключові слова: глобалізація, регіоналізація, економічна інтеграція, істернізація.

The article researches the theoretical approaches to understanding a new stage in the development of globalization in the world – global regionalization. The prerequisites of this process and the interdependence and interrelationship between globalization and regionalization were research.

Keywords: globalization, regionalization, economic integration, isternizatsiya.

Вступ. Глобальна регіоналізація соціального та економіко-політичного життя є найважливішою проблемою сучасної епохи, вона безпосередньо пов'язана з процесами універсально-загальних форм суспільного відтворення і розвитку глобальних макроекономічних процесів. В основі регіональної парадигми - поняття регіону, тому що наявність глобальних процесів створює більш-менш однорідне поле небезпек і загроз не тільки для існування всього людства, а й для кожного регіону окремо, незважаючи на всю його специфічність.

Все різноманіття виникаючих глобальних проблем інтегрується на регіональному рівні враховуючи особливості регіону. У найзагальнішому вигляді, можна припустити, що глобалізація - це не тільки корінна трансформація процесів інтернаціоналізації господарського, культурного і політичного життя людства, що раніше мали місце, їхнє різке прискорення і глибоке якісне перетворення, але і перехід до нових, системоутворюючих соціалотериторіальних «одиниць»- або глобального, або регіонального масштабу.

Економічна регіоналізація в умовах глобалізації стає важливим фактором для подальшого розвитку країн, це, зокрема призведе до того, що процес інтеграції в глобальний економічний простір буде виваженим та націленим на взаємопогоджене удосконалення їхнього економічного розвитку.

Постановка проблеми. Питання регіоналізації та глобалізації посідають чільне місце в економічних дослідженнях як вітчизняних, так й іноземних вчених-економістів. Серед них варто відзначити роботи вітчизняних науковців, зокрема О.Білоруса, І.Бураковського, А.Гальчинського, Б.Губського, Д.Лук'яненка, В.Новицького, Ю.Пахомова, В.Рокочі, А.Філіпенка, В.Чужикова та ін., а також зарубіжних – Б.Баласса, Ю.Ваннона, М.Згуровського, М.Іванова, В.Іноземцева, П.Кругмана, М.Максимової, Г.Мюрдала, П.Шуканова та ін.

Незважаючи на інтерес вчених-економістів до вивчення проблем глобалізації та пов'язаних з нею процесів, недостатня увага дослідниками приділяється питанням регіоналізації та її ролі у формуванні глобального економічного простору.

Мета статті – виявлення та дослідження сучасних основних тенденцій у глобальній економіці та розробка ключових засад становлення процесів глобальної регіоналізації як наступної, більш високої форми глобалізації. Відповідно до поставленої мети необхідно вирішити такі задачі: сформулювати теоретичне підґрунтя розвитку процесів глобальної регіоналізації, визначити фактори, які впливають на процеси істернізації у постбіполярному світі, та запропонувати напрями міжнародної взаємодії у прагненні подолання наслідків глобальної фінансової кризи.

Результати дослідження. Інтегративну тенденцію глобалізації деякі дослідники визначають як позитивний процес зростаючої взаємопов'язаності та цілісності людства [1]. Формула цього бачення проста: світ стає єдиним: єдність через поділ, чи регіоналізацію - це нова єдність, нова реальність, яка об'єднує всіх, взаємопов'язаним, цілим і постає як система зв'язків між людьми і народами або ж, у більш загальній версії, - як глобальна система. Це домінує уявлення про сутність глобалізації не виключає інших, більш конкретних його варіантів. До таких належать трактування сутності глобалізації як всесвітньо-історичного процесу, як єдності світу на базі світових фінансів і різних інститутів, як процесу злиття національних економік у єдину світову економіку і т.д.

У зв'язку з цим, глобалізація системоутворюючих цивілізаційних чинників – економічних, технологічних, інформаційних, екологічних та ін. – призводить до усвідомлення взаємозалежності світу. Проте до недавнього часу для більшості територіальних спільнот така взаємодія з іншими спільнотами була вторинним, похідним від основних, внутрішніх процесів розвитку.

З настанням етапу глобалізації, як зазначають автори книги «Сучасний глобальний капіталізм» [2] ситуація стала не такою однозначною. У глобальній економіці зміцнюються процеси транснаціоналізації виробництва, посилюється взаємозалежність між країнами, що, на думку багатьох дослідників, призводить до руйнування традиційних форм самостійності держави. Іншими словами, глобалізація - це процес заміни (або часткового витіснення з традиційних позицій) колишніх світових суб'єктів господарської та соціальної діяльності на нові: ТНК, регіональні, Інтернет, освітні та інші спільноти.

Отже, у найзагальнішому вигляді глобалізацію можна визначити наступним чином. Це не тільки корінна трансформація процесів інтернаціоналізації господарського, культурного і політичного життя людства, їхнє різке прискорення і глибоке якісне перетворення, але й перехід людства до нових, ніж держава, системоутворюючих громадських «одиниць-конструкцій», або глобального, або регіонального масштабу. Результат цього переходу багато в чому залежить від форм і методів, якими він буде здійснюватися.

Західні вчені, розглядають регіони як гомогенні території з відокремленими фізичними та культурними ознаками, які відрізняються від територій, з якими межують; є невід'ємною частиною національної території, з якою вони тісно пов'язані; усвідомлюють свої традиції і систему цінностей, а також власну індивідуальність. [3] В Європейській хартії територіального самоврядування, що є додатком до прийнятої Європейським парламентом Резолюції про регіональну політику Співтовариства та про роль регіонів, в ст. 1 є наступне визначення регіону: «Регіоном називається територія, яка з географічної точки зору являє собою чітке ціле, або ж є однорідним комплексом територій, які створюють замкнуте ціле, для населення яких характерні загальні елементи, причому деякі її ознаки воно хотіло б закріпити і розширити, для того щоб стимулювати культурний, соціальний та економічний прогрес». [4]

Важливо відзначити, що регіоналізація здійснюється в різних формах: шляхом виділення адміністративних регіонів всередині країни (регіоналізація зверху); організації самокерованої громади або поява нового регіону всередині існуючої адміністративної схематизації, відмінного від оточуючих (регіоналізація знизу); формування транскордонних регіонів і блоків країн або асоціацій регіонів (контрактно - горизонтальна регіоналізація). Таким чином, проблема регіоналізації - це проблема виявлення загальних тенденцій в процесах регіонообразованні в умовах багатофакторної глобалізації.

Глобалізація вносить істотні зміни в положенні внутрішніх регіонів країни їх потенційну готовність до взаємозакінчених інтеграції і взаємодії. Це

проявляється в тому, що регіони стають більш залежними від глобальних процесів і впливів; не тільки в аспекті макроекономічної політики країн, але від власної активності; нові можливості глобалізації дозволяють регіонам не тільки впливати на своє становище, а й «обганяти» розвиток своєї країни.

Втягування регіонів у глобалізацію відбувається також шляхом формування просторово розділеної мережної системи виробництва та обміну. Регіони стають учасниками глобальної конкуренції за капітали (матеріальні, фінансові, соціальні, психологічні тощо), оскільки при прийнятті рішень про інтенсивні капіталовкладення, вирішальною обставиною є знаходження відповідних умов, а не географічне розташування території [5]. З цього можна зробити висновок, що глобалізація ставить виклик перед регіонами і зумовлює необхідність активізації їх позицій як учасника глобальних процесів виробництва і обміну.

Зараз світ рухається в напрямі багатополарного світу. Питання в тому, чи буде ця багатополарна система формальною по відношенню одна до одної або країни дійсно зможуть скооперуватися та намагатимуться розв'язати глобальні проблеми (фінансова нестабільність, зміни клімату, екологічні питання, епідемії та ін.) спільно. Паралельно з цим є й внутрішні інтереси, які об'єднують країни одна з одною, бо на сьогодні для кожної країни важливо бути сильною не лише у своїй внутрішній політиці, але й здатною до співпраці навколо спільних глобальних проблем. Ми стаємо свідками нового глобального процесу у світі – істернізації, тобто посилення впливу сходу.

Вона формується в найширшому розумінні, бо Індія, Китай і Росія – зрілі держави з розвинутою економікою, в перспективі до них може приєднатися Корея та Індонезія. Це призведе до того, що центр тяжіння в глобальній економіці зсується від Європи та США на схід. Та не це головне. Головне те, що глобальні економічні центри існуватимуть одночасно.

Глобалізація у своєму розвитку переходить на більш високу стадію – стадію **глобальної регіоналізації**, стаючи однією з найважливіших тенденцій розвитку сучасного світу. При цьому вона виступає як інтеграція локальних спільнот і проявляється в локалізації, формуванні кордонів між територіально-соціальними комплексами, виникненні самодостатніх економічних і політичних утворень, у збереженні культурних відмінностей етносів і соціальних груп, посиленні почуття їх винятковості.

Процеси глобальної регіоналізації активізувалися одразу на декількох рівнях: макрорівні, мезорівні та мікрорівні. На макрорівні регіоналізація проявляється, з одного боку, в прагненні локальних цивілізацій захистити себе від експансії ззовні. Це призводить до так званого «зіткнення цивілізацій», що може стати головною проблемою нового світового порядку. У сучасному світі головним стає конфлікт між різними типами цивілізацій, бо міжцивілізаційні відмінності фундаментальні за своєю природою.

Регіоналізація на цьому рівні супроводжується тим, що декілька цивілізацій, увібравши в себе відносно нейтральний соціальний простір, поступово окреслюють обриси перманентних конфліктогенних зон – лінії «тектонічних» розломів у місцях дотику цивілізаційних «плит». Лінії розлому між цивілізаціями – це лінії майбутніх фронтів. Судячи з усього, центральною проблемою світової політики в майбутньому стане економічний конфлікт між Заходом і рештою світу. Це пов'язано з тим, що Захід намагається нав'язати свої цінності як загальнолюдські, зберегти військову перевагу й затвердити свої економічні інтереси, це й нашоується на опір. З іншого боку, регіоналізація на макрорівні проявляється в тому, що постіндустріальні країни як ініціатори глобалізму самі стають на шлях регіоналізації, все більш відкрито утворюючи замкнені та самодостатні системи. Про це, зокрема, свідчить замикання торгових та інвестиційних потоків в межах постіндустріальної системи, жорсткі межі імміграційної політики на Заході та ін. Тому західні країни, забезпечивши собі абсолютну перевагу над аграрними державами, зацікавлені в збереженні та підтриманні власної стабільності та незалежності.

На мезорівні глобальна регіоналізація, яка носить наддержавний характер, проявляється в прагненні інтеграції окремих територій, що входять до складу різних держав. Наприклад, утворення Європейського Союзу. Інший приклад – Азіатсько-Тихоокеанський регіон (АТР), до якого входять понад 40 країн. Тут складається новий центр світової економіки та політики.

На мікрорівні процеси глобальної регіоналізації розгорнулися всередині національних держав. Тут регіоналізація пов'язана з посиленням своєрідності економічного або політичного розвитку тих чи інших територіальних спільнот всередині країни, їхнім прагненням до культурної незалежності, іноді й до сепаратизму. В цьому сенсі регіоналізація, що супроводжується економічною та етнокультурною диференціацією, часто призводить до політичного дроблення, конфліктів і нестабільності всередині раніше цілісних державних утворень.

Процес формування нових регіонів супроводжується перебудовою їхніх відносин з державою, всередині якої вони виникли, й одночасно – зміною відносин з сусідніми територіями як всередині держави, так і за її межами. Отже, глобальна регіоналізація змінює і геополітичну, й гео економічну структуру світу.

Таким чином, сучасний глобальний регіоналізм, в першу чергу, можна кваліфікувати як початок історично нової, вищої фази розвитку глобальної економіки. У зв'язку з цим найважливішою складовою парадигми регіонального пізнання стає вивчення регіону як елемента багаторівневої системи конкурентної взаємодії в мережі регіонів. Проблема глобальної регіоналізації – це проблема виявлення загальних тенденцій у процесах регіоноутворення в умовах багатofакторної глобалізації. Глобалізація вносить суттєві зміни у стан внутрішніх регіонів країни, їх потенційну готовність до взаємозацікавленої інтеграції та взаємодії. Це проявляється в тому, що регіони починають більше залежати від глобальних процесів і впливів; не лише в аспекті макроекономічної політики країн, але й від власної активності; нові можливості глобалізації дозволяють регіонам не тільки впливати на свій стан, але й «випереджати» розвиток своєї країни.

Втягування регіонів у глобалізацію відбувається шляхом формування просторово розподіленої мережної системи виробництва й обміну. Регіони стають учасниками глобальної конкуренції за ресурси (матеріальні, фінансові, соціальні, інтелектуальні та ін.), оскільки для прийняття рішень про інтенсивні капіталовкладення вирішальною обставиною стає знаходження відповідних умов, а не географічне положення території. З цього випливає, що глобалізація кидає виклик регіонам й обумовлює необхідність активізації їх позицій як учасника глобальних процесів виробництва й обміну.

В умовах глобальних економічних трансформацій ані Китай, ані Росія, ані США та інші країни не домінуватимуть повністю. Скоріше за все, це буде вплив декількох міцних держав. До них можуть приєднатися й інші країни, такі, наприклад, як Об'єднані Арабські Емірати.

У постбіполярному світі посилення регіоналізму супроводжується зростанням ролі межових держав, розташованих «на околиці» економічного простору. Виділяється група країн, що ефективно використовує межові функції між пострадянськими країнами та Західною Європою (Фінляндія, Туреччина, Кіпр тощо). Фінляндія – єдиний член Європейського Союзу, який є безпосереднім сусідом великої пострадянської держави – Росії. Туреччина та Кіпр, що розташовані на європейській периферії, виявилися особливо привабливими, відповідно, для туризму та в якості податкової «гавані».

Посилюється поляризація світового економічного простору. Окрім світових економічних наддержав (США та Японія) виокремлюється «Велика сімка Півночі» (США, Японія, Німеччина, Франція, Англія, Італія та Канада) й «Велика сімка Півдня» (Китай, Індія, Бразилія, Індонезія, Мексика, Південна Корея, Таїланд). Цей поділ умовний. Так, наприклад, Китай може повноправно претендувати на приєднання до «Сімки Півдня», тоді як Росія вже приймає участь у цьому політичному інституті. Ці структури формально об'єднані в «двадцятку», але фактичний розподіл зі сприйняття нових країн-лідерів у глобальному уявленні залишається на старому рівні.

Одночасно на всіх континентах з'являються або зміцнюються інтегровані регіональні об'єднання. Серед них виділяють Європейський Союз (ЄС) та Північноамериканську зону вільної торгівлі (НАФТА), на які припадає майже 40 % світового ВВП. Створено організації Азіатсько-Тихоокеанської економічної співпраці (АТЕС), Асоціацію держав Південно-Східної Азії, Організацію країн – експортерів нафти (ОПЕК) та багато інших регіональних об'єднань. У структурі світового експорту серед регіональних угруповань лідирують ЄС й організація АТЕС, що трохи відстає.

У другій половині XX століття питома вага Азії серед населення планети збільшилася з 55 до 60 %, тоді як частка Європи та Північної Америки скоротилася з 31 до 22 %. За цей період питома вага Азії у світовому ВВП зросла з 17 до 35 %, а в Європі та Північній Америці – скоротилася з 72 до 52 %. Змінилася вага світових лідерів. Частка США скоротилася серед населення з 6 до 5 %, а в світовому ВВП – з 31 до 21 %. Частка Китаю серед світового населення збереглася на рівні 21 %, тоді як питома вага країни у світовому ВВП зросла більш ніж у 3 рази.

Початок XXI століття ознаменувався суттєвим посиленням позицій у світовій економіці регіональних інтеграційних блоків, таких як ЄС, НАФТА, АТЕС, МЕРКОСУР, АСЕАН тощо. Вони представлені міцними коаліціями країн, які реалізують свої національні економічні інтереси через забезпечення, перш за все, сприятливих умов для реалізації міжнародної співпраці в регіональному масштабі. Практика створення великих інтеграційних регіональних об'єднань дає підстави спиратися на концепцію зовнішньої та внутрішньої єдності. В Євросоюзі таким прикладом стала регіональна та структурна політика, яка змінила уявлення про інтеграційну єдність.

Зростання тенденцій зі зміцнення позицій у світовій економіці регіональних об'єднань країн, поглиблення міждержавної регіональної співпраці та виникнення регіональної форми нерівномірності світогосподарського розвитку зумовило те, що зміцнення фінансової стабільності та конкурентних позицій на світовому ринку стало відбуватися зі створенням ширшого економічного простору. За таких умов регіональна інтеграція, будучи якісно новим рівнем взаємодії національних економік, характеризується не тільки подоланням внутрішніх перешкод у розвитку міжнародної співпраці країн-членів, але й динамічною інтернаціоналізацією процесів суспільного відтворення та формуванням регіональної моделі міжнародного поділу праці.

Висновки. Регіональні інтеграційні процеси сприяють об'єднанню ресурсів країн-учасниць, формуючи міцні наднаціональні структури, загальний фінансово-економічний потенціал яких здатний протистояти глобальним фінансовим загрозам. А необхідність узгодження єдиної позиції у внутрішній та зовнішній політиці

зумовлюють увагу до держави як до головного захисника національних інтересів. Провідні держави-лідери регіональних інтеграційних об'єднань використовують процес об'єднання для вирішення, перш за все, власних задач, в тому числі за рахунок інших учасників. Тому є вірогідність не виправдати очікування щодо протидії фінансовим загрозам через небезпечну залежність від лідерів у тому випадку, коли взаємовідносини між учасниками здійснюються на непаритетних засадах.

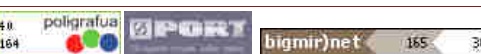
Під час кризи ми побачили, наскільки ефективно керує глобальними фінансовими процесами держава, а значить, для покращення цього процесу необхідно, щоб держава, а також нові гравці в процесі цього регулювання домовилися між собою. Це стане можливим як на глобальному, так і на регіональному рівні. Причому останній варіант в умовах процесу глобальної регіоналізації найбільш перспективний. Зараз на перший план висуваються сильні регіональні організації, між ними може відбуватися процес інтеграції.

Для багатьох регіонів цей процес йде надзвичайно повільно, але регіони зараз набирають все більшої ваги у світовій економіці – це не просто консолідація великих і дрібних сил, це, перш за все, наявність сильного позитивного ефекту, який буде неможливий при сепаратному господарюванні. Проте в цьому випадку важливо залишається загальна координація зусиль усієї спільноти.

Список використаної літератури:

1. Бжезинский З. Великая шахматная доска. / З. Бжезинский. – М.: Международные отношения, 1998. – 80 с.
2. Бобков Ф. Современный глобальный капитализм. / Бобков Ф., Иванов Е., Свечников А., Чаплинский С. – М.: ОЛМА-ПРЕСС, 2003. – 352 с.
3. Vance Rupert B., Region / International Encyclopedia of the Social Sciences, Hg: David L. Sills, Band 13, London/New York 1968. P.377.
4. Регион на перекрестке Востока и Запада: глобализация и конкурентоспособность: [Коллектив. моногр. / Межрегион. ин-т обществ. наук при Иркут. гос. ун-те] ; Под науч. ред. Н. Я. Калфжновой и др. - М. : ТЕИС, 2003. – 359 с. : ил. с.11.
5. Економічна регіоналізація в контексті глобалізації світогосподарських зв'язків: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.05.01 [Електронний ресурс] / Е.Ю. Молчанова; НАН України. Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин. — К., 2005. — 17 с. — укр.
8. Лукьяненко Д. Глобальні фінансові дисбаланси та їх макроекономічні наслідки / Дмитро Лукьяненко, Анатолій Поручник, Ярослава Столярчук // Журнал європейської економіки. – 2010. – Том 9 (1). – С. 24-32.
9. Чужиков В.І. Глобальна регіоналістика: історія та сучасна методологія: [монографія] / Віктор Чужиков. – К.: КНЕУ, 2008. – 272 с.

Стаття надійшла до редакції 23.11.2011 р.

ТОВ "ДКС Центр"